

Walka o polską tożsamość do 1918 roku



Pierwsza strona „Robotnika” z 1908 roku z artykułem dotyczącym powstania styczniowego. Fot. Polona, Biblioteka Narodowa

W 1903 roku w krakowskim piśmie „Naprzód” redagowanym przez Ignacego Daszyńskiego zaczął się ukazywać cykl felietonów Józefa Piłsudskiego, których wybór wydano następnie pod postacią broszury zatytułowanej *Bibuła*. Przyszły Marszałek opisywał w niej swoje doświadczenia z drukiem i kolportażem nielegalnych pism zawierających śmiałą wizję odzyskania przez Polskę niepodległości. Dla przyzwyczajonych do legalnych polskich wydawnictw mieszkańców Galicji opowieść Piłsudskiego była z jednej strony zdumiewająca, z drugiej zaś znajoma – we wszystkich zaborach bowiem przez cały XIX wiek trwała walka nie tylko o zachowanie, ale także o budowę polskiej tożsamości, zwłaszcza wśród grup, które takowej nie musiały odczuwać – chłopów i szerokiej rzeszy robotników.



ksiądz Stanisław Stojalowski, fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe

Z tej działalności w Galicji znany był przede wszystkim ks. Stanisław Stojalowski, który organizując kółka rolnicze, zakładając stowarzyszenia chłopskie, a wreszcie wydając pisma „Wieniec” i „Pszczółka”, krzewił świadomość narodową wśród ludności wiejskiej. Po nim aktywne działania podejmowali także działacze ludowi, m.in. Jan Amborski, Jakub Bojko, Wincenty Witos czy Józef Wolny.

Odsetek mieszkańców wybranych gmin zaboru pruskiego, którzy deklarowali świadomość polskości
(za: *Historia Polski w liczbach*, red. Andrzej Jezierski, Warszawa 1994)

gmina	1846	1910
Babimost	44,4%	50,7%
Wschowa	27,2%	35,8%
Międzychód	28,3%	32,9%
Międzyrzecz	22,6%	22,9%

Działalność patriotyczna w ramach Austro-Węgier była zresztą ułatwiona dzięki swobodzie prasy, możliwości zakładania polskich ugrupowań politycznych i stowarzyszeń, a także przyzwoleniu na celebrację ważnych rocznic narodowych. Okazją do takiego świętowania były m.in. obchody 500. rocznicy bitwy grunwaldzkiej.

W zaborze pruskim z kolei wielką pracę wykonywały środowiska skupione wokół poznańskich organiczników, w tym Hipolita Cegielskiego, Karola Marcinkowskiego czy ks. Piotra Wawrzyniaka. Starły się one nie tylko o krzewienie polskości, ale także o budowanie wśród Polaków pragnienia rywalizacji ekonomicznej z żywiołem niemieckim oraz obronę przed germanizacją.

W zaborze rosyjskim niezwykle istotna była działalność pierwszych organizacji socjalistycznych z Polską Partią Socjalistyczną na czele, a także środowisk pozytywistycznych, z których wyrosły ugrupowania endeckie. Szczególny nacisk kładziono tam na przeciwdziałanie rusyfikacji.

Ogromną rolę w procesie budowania tożsamości odgrywały kobiety, które nie tylko zajmowały się edukacją patriotyczną najmłodszych, ale też własną postawą dawały przykład przywiązania do wartości narodowych. Przed powstaniem styczniowym manifestacją ich przekonań stała się żałoba narodowa, w czasie której Polki nosiły czarne suknie oraz ozdoby z elementami patriotycznymi, często narażając się na kary ze strony władz zaborczych.



Dzieci uczestniczące w strajku szkolnym we Wrześni w 1901 roku. Fot. za: *Nasza Walka o Szkołę Polską 1901-1917*. Opracowania, wspomnienia, dokumenty, t. I, Warszawa 1932.

